

ФИЛОЛОГИЧЕСКИЕ НАУКИ

УДК 398.91 (575.2)

DOI 10.33514/ВК-1694-7711-2021-1 (2)-3-10

Алиева А. Р.

Кыргыз-Түрк “Манас” Университети, Коомдук илимдер институту, Түркология бөлүмү, магистрант

Алиева А. Р.

Магистрант, отделение Тюркологии, Институт социальных наук, Кыргызско-Турецкий университет Манас

Alieva A. R.

Master student, Department of Turkology, Institute of Social Sciences, Kyrgyz-Turkish University Manas

**КЫРГЫЗ МАКАЛДАРЫНДАГЫ ЭНАНТИОСЕМИЯ
ЭНАНТИОСЕМИЯ В КЫРГЫЗСКИХ ПОСЛОВИЦАХ
ENANTIOSEMY IN KYRGYZ PROVERBS**

Аннотация: Бул макала кыргыз макалдарынын алкагында тил тутумундагы энантиосемияны изилдөөгө арналган. Энантиосемия - илгертен бери лингвистикалык изилдөөлөрдүн предмети болуп келген кызыктуу, татаал жана карама-каршылыктуу көрүнүш. Бирок, энантиосемиянын лингвистикалык табияты жөнүндө маселе дагы деле болсо бирдиктүү чечимге ээ эмес, колдонулган терминология иретке келтирилген эмес, энантиосемиялык лингвистикалык бирдиктерди которууга байланыштуу бир дагы эмгек жок. Учурдагы лингвистикалык адабияттарда энантиосемиянын жеке касиеттери гана талданат, негизинен башка көйгөйлөрдү (антонимия, полисемия, омонимия) кароого байланыштуу. Ошол эле учурда лексикалык энантиосемиянын көйгөйлөрүн изилдөөгө негизги көңүл бурулуп, тилдин фразеологиялык бирдиктери иш жүзүндө лингвисттердин көз карашына кирбейт. Бул изилдөөлөрдүн көпчүлүгү системалуу эмес. Энантиосемияны ар кандай мамлекеттерде – тилде жана сүйлөөдө комплекстүү изилдөө зарылдыгы бул иштин максатын аныктады. Иштөө методу комплекстүү изилдөө методикасы боюнча жазылган, алардын негизгилери, сүрөттөөнүн, салыштыруунун жана теориялык негиздөөнүн жалпы ыкмалары болуп колдонулган.

Аннотация: Работа посвящена изучению энантиосемии языковой системы в рамках кыргызских пословиц. Энантиосемия – интересное, сложное и противоречивое явление, которое давно является предметом лингвистических исследований. Однако до сих пор нет четкого решения проблемы лингвистической природы энантиосемии, не упрощена используемая терминология, отсутствуют работы, связанных с переводом энантиосемичных языковых единиц. В существующей языковой литературе анализируются только индивидуальные характеристики энантиосемии, в основном в сочетании с другими проблемами (антонимии, полисемии, омонимии). При этом основное внимание сосредоточено на изучении лексической эквивалентности, а словесная единица языка фактически не вошла в поле зрения лингвистов. Большинство этих исследований не носят систематического характера. Потребность всестороннего изучения энантиосемии в различных состояниях - языке и речи - и обусловила цель настоящей работы. Методом

работы выступила комплексная методика исследования в качестве основных применялись общие методы описания, сравнения и теоретического обоснования.

Annotation: This work is devoted to the study of enantiosemy in the language system within the framework of Kyrgyz proverbs. Enantiosemy is an interesting, complex and controversial phenomenon that has long been the subject of study in linguistic science. However, the question of the linguistic nature of enantiosemy still does not have an unambiguous solution, the terminology used is not streamlined, there are no works related to the translation of enantiosemy linguistic units. In the existing linguistic literature, only individual properties of enantiosemy are analyzed, mainly in connection with the consideration of other problems (antonymy, polysemy, homonymy). At the same time, the main attention is paid to the study of the problems of lexical enantiosemy, while phraseological units of the language practically do not fall into the field of view of linguists. Most of these studies are not systemic. The need for a comprehensive study of enantiosemy in various states - language and speech - determined the goal of this work. Method of work performed comprehensive research methodology as applied basic general descriptions of methods, comparison and theoretical justification.

Негизги сөздөр: энантиосемия, кыргыз тили, лексикология, макалдар, тил, котормо.

Ключевые слова: энантиосемия, кыргызский язык, лексикология, пословицы, язык, перевод.

Key words: enantiosemy, Kyrgyz language, proverbs, language, lexicology, translation.

Элдин акылмандыгы жана руху анын макал-лакаптарында жана накыл сөздөрүндө пайда болуп, тигил же бул улуттун макал-лакаптарын жана накыл сөздөрүн билүү тилди жакшы билүүгө гана эмес адамдардын ой жүгүртүүсү жана мүнөзү, түшүнүктү тереңдетүүгө да өбөлгө болору көптөн бери байкалып келген. Бул макала биздин мезгилде, тагыраак айтканда, анын жарыктыгы, элестүүлүгү жана макал-лакаптардын эмоционалдуулугу менен актуалдуу. Алар көп учурда ар кандай кыргыз тексттеринде кездешет.

Энантиосемия феномени - бир лексикалык бирдик бир эле учурда мааниси боюнча уюлдук карама-каршы келген бир нече маанини туюндурган кызыктуу лингвистикалык кубулуш [7, 143 б.]. Эреже катары, ушул типтеги лексемалар алардын бирдиктүү туюнтуу планына ээ экендиги белгилүү, бирок ар башка, мазмундуу таптакыр карама-каршы пландары менен мүнөздөлөт. Бир лексикалык бирдиктин ичиндеги омонимия менен антонимиянын айкалышы энантиосемия (антифразия, энантиодромия) деп аталган «сөздүн ичиндеги антонимиясы» [4, 185 б.] түзөт. демек, энантиосемия бирдиктерин чечмелөөдө түшүнүксүздүктү пайда кылган тилдин имманенттик касиеттерин чагылдыруу жолу деп айта алабыз.

Биринчи жолу "энантиосемия" терминин чех-орус филологу В.И. Шерцл, 19-кылымдын аягында колдонгон. Окумуштуунун айтымында, В.И. Шерцл, энантиосемия - бул эволюциянын жүрүшүндө жок болуп кетүүгө тийиш болгон тилдин башталгыч түрү. Ал бул көрүнүштү төмөнкү тезис менен түшүндүрөт: "тил канчалык байыркы жана эл канчалык примитивдүү болсо, бул көрүнүш ошончолук көп болуп турат" [7, 25 б.]. Анын идеяларынын чагылдырылышы кийин ушул сыяктуу В.В. Виноградов, Л.А. Новиков, Н.М. Шанский, Т.Г. Пономаренко, Е.П. Ходакова, Л.Е. Бессонов ж.б. тилчилер чыгармаларын өнүгүүштүрүшкөн. Бирок энантиосемия эмнени түзөөрү жөнүндө бирдиктүү көз-караш али табыла элек. Бул

лингвистикалык кубулуштун маани-маңызы жөнүндөгү маселе азырынча расмий боло элек жана ата мекендик жана чет элдик лингвисттердин талкуусунун предмети болуп саналат.

Демек, айрым филологдор энантиосемия кубулушун лексеманын лексикалык же синтаксистик шайкештигинин таптакыр карама-каршы маанисиндеги дал келбестиги аркылуу ишке ашкан антонимиянын бир түрү (сөз ичиндеги антонимия) катары классификациялайт (Л.А. Новиков, Э.П. Ходакова, О.М. Соколова). Изилдөөчүлөрдүн дагы бир тобу (В.В. Виноградов, Н.М. Шанский) энантиосемия омонимиянын бир түрү, ошондой эле полисемиянын ар түрдүүлүгү (экстремалдык абалы) катары белгилениши (Л.Е. Бессонова, Т.А. Космеда) керек деп белгилешет метафоранын түрү жана көркөм техникасы (О.П. Ермакова) деп да саналат. Лексикология жаатындагы акыркы изилдөөлөр энантиосемияны антонимия жана полисемия чегинде жайгашкан атайын категорияга бөлүп көрсөтөт [3, 17 б.]. Мындай ыкма энантиосемалардын курамына антонимиялык мүнөздөгү экспрессиянын бир тегиздигин жана мазмундун полярдык карама-каршы пландарын камтыгандыгына байланыштуу.

Кыргыз тил илиминде антонимдердин өзгөчө бир түрү катары энантиосемия кубулушу каралып жүрөт. Бул пикир алгачкы жолу кыргыз тил илимине Б.Усубалиев тарабынан киргизилген. Окумуштуу лексикалык бул кубулушту антонимдердин структуралык бир өзгөчө түрү катары карап, энантиосемияны бир сөздүн ичиндеги карама-каршылык же бир эле сөздүн карама-каршы мааниде колдонулушу деп белгилейт (байыды деген сөз «көбөйдү», «артты» (тажрыйбасы байыды) жана «азайды», «тартылды» (уй байыды), «көөлөдү» деген сөз «көө жугузду», «булгады» (ал киймин көөлөп алды), «көөдөн арылтты, тазалады» (казан көөлөдү) деген маанилерди билдирет [10, 12 б.].

Биздин изилдөөчүлөрдүн арасынан профессор С.Өмүралиева мындай кубулушту энантиосемия деген ат менен биринчи жолу окуу китебине киргизип, анын табиятын кыргыз тилинен алынган мисалдардын негизинде кыскача болсо да ачып берген. Тактап айтканда, ал конкреттүү мисалдарга талдоо жүргүзүү аркылуу төмөнкүдөй маселелер боюнча маалымат берет:

- 1) энантиосемия – бир эле сөздүн карама-каршы мааниде колдонулушу;
- 2) энантиосемияда антонимиянын да, полисемиянын да белгилери бардыгы;

3) энантиосемиянын кандай мааниде колдонулгандыгы контекст аркылуу аныкталары, анын маанилерин ажыратып чектөөдө лексикалык жана грамматикалык каражаттар катышары» [1, 154 б.]. Андан автор антонимдердин стилдик максатта колдонулушуна да бир кыйла кеңири токтолуп, анын негизинде пайда болгон антитеза, оксюморон өңдүү стилдик фигуралардын ойду таамай жана элестүү берүүдөгү маанисин ынанымдуу көрсөткөндүгүн атайы белгилей кетишибиз керек.

Демек энантиосемия бир эле сөздүн (лексикалык бирдиктин) контекстке жараша оппозициялык (бинардык) мааниде колдонулушу. Энантиосемияда семантикалык маани горизонталдык (синонимдик) да, вертикалдык (антонимдик жана омонимдик) да деңгээлдеги катышта туруп, карама-каршылык кырдаалда биригип, синкретизм абалында керектенилет да, мындай көрүнүш негизинен бир эле сөздө жана сөз айкашынын (фразеологизмдин) чегинде ишке ашат [2, 70 б.].

Энантиосемия — грек тилиндеги *enantios* — «каршы» жана *Sema* — «белги, маани» деген сөздөрүнөн турган термин [4, 107 б.]. Демек, бул бир эле сөз маанилеринин өз ара антонимдик катышта колдонулушу деген түшүнүктү билдирет.

«Макал-лакап – адамдардын көп жылдардан бери келе жаткан философиялык ой корутундуларын жыйынтыктап, алардын турмуш тажрыйбаларынын негизинен алынган, рифмалашкан жана ритмдешкен бир же бир нече сүйлөмдө ойду бүтүрө айткан, тарбиялоо максатында колдонулган фольклордук чыгармалар» [6, 214 б.]. «Адам оюнун, акыл-эсинин энциклопедиясы» болгон макалдар дээрлик дүйнөнүн бардык элине таандык болуп саналат, а түгүл айрым макалдардын мааниси окшош келет. Макалдардын энантиосемияда кубулушу артыкча көп кездешет.

Мисал үчүн жакшы сөзүн алалы. Бул лексикалык, лексико-грамматикалык, нагыз семантикалык ж.б. маанилери боюнча өтө бай сөз. Ага омонимия да мүнөздүү. Антонимиялык алкакта алганда бул сөз жаман сөзү менен жупту түзөт. Бул жакшы - жаман сөздөрү түзгөн концептосфера ири когнитивдиксемантикалык талааны жаратат [12, 270 б.].

Кээде алар оксюморонду да пайда кылышат: «жаман жакшы киши», мында жаман «өтө» деген маанини белгилейт.

Жакшы сөзүнүн семантикасында кай бир макалдарда жаман сөзүнүн мааниси берилип калганын учуратууга болот. Бул мезгилде жакшы сөзүнүн семантикасы кеңейип, өз ичинен карама-каршы семаны пайда кылып алат. Мисалы:

«Бир жакшы бар, журттун камын жейт,

Бир жакшы бар, журттун малын жейт» [11, 439 б.].

Бул эки сапта тең жакшы сөзү «журт башы, эл башы, аким, өкүмөт башы» сыяктуу концепттердин аты катары колдонулган. Экинчи жакшы сөзүндө мындан тышкары «жегич, түгөт, паракор, ынсапсыз» сыяктуу концепттер кошо, жандаш түрдө камтылган. Муну макалдын журттун малын жейт бөлүгү ырастап турат. Биринчи саптагы жакшы сөзүндө «камкор элге тарткан, көпчүлүктүн камын ойлогон» сыяктуу концепттер бар. Демек, жакшы биринчи сапта «камкор журт башы», экинчи сапта «жегич журт башы» деген мааниде колдонуп, энантиосемияны пайда кылып турат. Бул жерде бир эле сөз эки түрдүү карама-каршы маанилерди билгизип, антонимдик, полисемиялык жана антонимдик сапатка бир учурда ээ болуп турганын айтууга акылуубуз.

Эми ушул сөздүн эки ар башка макалдарда берилген энантиосемиялык концепттерин ажыратууга аракет кылып көрөлү.

1. «Жакшы журтунун камын жейт, жаман журтунун малын жейт» [9, 170 б.].

2. «Бир өнөрү жакшынын – эл жемекке далбаса» [11, 439 б.].

Бул эки макалда жакшы жана жаман субстантивдери жогоркудай эле касиеттерге ээ. Бирок буларда «журт башы» семасы бүдөмүк. Айрыкча экинчисинде бул маани күңүрт, билинбейт. Ошентсе да жакшы сөзү экинчи макалда «жегич, түгөт, ынсапсыз», биринчиде «камкор, журтка тегиз, элди ойлогон» сыяктуу концепттерди билгизип, өз ичинде контрасттык эки семаны камтып, энантиосемияны жаратты.

Айта турган дагы бир сөз бар: бул жерде бир эле макалдын эки трансформасын келтиребиз:

1. «Бир жакшы бар, журттун камын жейт, Бир жакшы бар, журттун малын жейт».

2. «Жакшы журттун камын жейт, Жаман журттун малын жейт».

Булар эки жыйнакта эки түрдүү катталган. Бирок жалпы когнитемасы бирдей, өз ара семантикалык орчундуу айырмага ээ эмес. Биринчиден, жакшы сөзү энантиосемиялык мазмунду, экинчи мисалда жакшы - жаман сөздөрү нагыз антонимдик алакада колдонулган. Ушулардын негизинде энантиосемия элдик билим, баалоо чагылдырылган зарыл

концепттерди билдирүүчү лингвосемантикалык каражат катары кызмат кыларлыгын айтууга болот.

Демек, энантиосемиянын табиятын бир эле сөздүн карама-каршы маанилери түзөт, б.а., мында карама-каршылык бир эле сөздүн чегинде болот, ушул өзгөчөлүгү аны антонимдин башка түрлөрүнөн кескин айырмалап турат. Энантиосемияларда да, антонимдерде да бири-бирин танган, бири экинчисине карама-каршы келген түгөйлөр (маанилер) бар, бул белги экөөнүн өз ара жалпылыкта экендигин ырастайт. Бирок алар бири-биринен төмөнкү белгилери боюнча айырмаланып турат:

1) Нагыз антонимдер өз ара карама-каршы маанидеги лексикалык эки башка бирдиктер аркылуу уюшулса, энантиосемиядагы каршы маанилер бир эле сөздө берилген болот. Буга байланыштуу каршы маанилер экөөндө эки башка жол аркылуу реализацияланат: биринчисинде карама-каршы маанидеги лексикалык бирдиктер же түгөйлөр, ал эми экинчисинде бир эле сөздүн карама-каршы маанилери аркылуу реализацияланат. Демек, биринчиси лексика-семантикалык жол аркылуу жасалса, экинчиси семантикалык жол аркылуу жасалат;

2) Нагыз антонимдерде каршы маанилер лексикалык бирдиктердин маанилерине негизделгендиктен, алардын антонимдик катышы контекстке көз каранды эмес. Энантиосемиядагы каршы маани контекст аркылуу гана аныкталат;

3) Нагыз антонимдердин пайда болушу турмуштук реалдуулукка негизделсе, энантиосемияда каршы маани андан сырткары субъективдүүлүккө (эмоционалдык баалоо) да негизделиши мүмкүн:

4) Нагыз антонимдер антонимдерди уюштуруучу түгөйлөрдүн ортосундагы объективдүү чындыктын бирдей категориясына таандык болгон семантикалык жалпылыкка негизделген болсо, энантиосемияда бул касиет дайым эле сакталбайт;

5) Энантиосемияда карама-каршы маанилерден сырткары ал маанилердин ортосунда семантикалык башка катыштар да (омонимдик, көп маанилүүлүк) берилген болот. Накта антонимдерде мындай кошумча маанилер болбойт. Демек, энантиосемия накта антонимдерден өзүнүн маанилик структурасынын татаалдыгы менен да айырмаланат;

6) функционалдык жактан накта антонимдер өзүнүн, негизинен, номинативдүүлүгү (атоо маанисинде келүү) менен мүнөздөлсө, энантиосемияга эмоционалдуулук касиет да тиешелүү. Энантиосемия менен нагыз антонимдердин жогоруда көрсөтүлгөн мүнөздүү өзгөчөлүктөрү, бир жагынан, алардын ортосундагы айырмачылыктарды айрып түшүнө билүүгө жардам берсе, ушул эле маалда энантиосемиянын табиятына байланышкан белги-көрсөткүч катары да эсептелинуүгө тийиш.

Энантиосемияларда омоним менен антонимдин - омоантонимдин ширелишкен касиети орун алган [2, 70 б.]. “Сөз маанилеринин өз ара антонимдик катышы алардын биринчи учурдагы өзөктүк маанилеринин негизинде пайда болгон жаңы, кошумча маанилердин өнүгүшүнөн жана алардын элдик мүнөздө калыптанышынан келип чыккан” [7, 124 б.]. Демек, сөздүн семантикалык структурасында алгачкы же биринчи (уютку) маани өзөктүк (денотаттык) маани, ал эми ага карама-каршы келген маани - кийинки, туунду же жаңы маани болуп саналат. [2, 70 б.].

Мисалы:

Байы I - көбөйүү, мол болуу:

«Адамды акылга бай кылган — эмгек, төрт түлүктү шай кылган эмгек».

«Байып кетсен байлыка коп кызыкпа, журуктогу ыйманынды суутпа»

Байы II - азаюу, тартылуу, кемүү:

«Жакырдыгын жашырган байып кетпейт,

Жалгыздыгын жашырган бүлөлүү болуп кетпейт».

Биздин оюбузча, энантиосемиянын ар бир түгөйү сөздүктөрдөн өзүнчө орун алууга жана сөздүк статусуна ээ болууга тийиш. Мындай абалды “Кыргыз тилинин түшүндүрмө сөздүгүнөн” (1969, жайра, саратан ж.б. сөздөргө берилген түшүндүрмөлөрдөн) байкоого болот.

Мисалы, турпат-форма катары келет сөзүн алсак, эки муундуу комплекс сөз материясын түзөт. Мунун артында мазмун жатат. Ал сөз туюнтуучу маанилер өтө ар түрдүү. Бул маанилер денотативдик-коннотативдик, бир нерсенин келишин, кезек келишин, түзкыйыр, баштапкы-туунду, ж.б. болуп жиктелип кетет. Кай бир маанилерге кайрылып көрөлү. Мисал катары макал-лакаптардан келтиребиз.

Келет I –берүү, үйрөтүү:

«Байды кул десе күлкүсү келет, кулду бай десе, өлгүсү келет».

«Байлык колдун кириндей, бирде келет, бирде кетет, жукса турат, жууса кетет».

«Билимдүүнүн белгиси, билгенин келет бергиси, акылдуунун белгиси, акылын келет бергиси».

Келет II жаштык, убакыттын келиши

«Чийки бышып даамына келет, жаш чоңоюп алына келет»

«Балалык кишиге эки келет: бири карыганда, бири жашында»

Энантиосемия өзүн көп кырдуу көрүнүш катары көрсөтүп, тил системасынын ар кандай деңгээлдерине таасирин тийгизет, кээде бир тилдин алкагынан чыгып, убагында өнүгүп, тил механизмдерин колдонот. Энантиосемияны бүтүндөй изилдөө бир тилдин ичиндеги түшүнүксүздүк тобокелдигин азайтуу максатында анын табиятын түшүнүүгө багытталган.

Мисалы: ал — I «кандайдыр бир нерсеге ээ болуу, жолугуу»:

«Өнөр алды кызыл тил»

«Ырыс алды – ынтымак»

«Баатырдын алдынан түлкү чыкса кылактап — олжо болот, аял чыкса булактап — жолтоо болот»

ал — II ажыроо, жок болуу:

«Сокурдан күзөтчүң болсо, элинди жоого алдырат»

«Бир кишиге бир киши, аздык кылбайт, алдырбайт»

«Алтооң ала болсоң, алдыңдагыны алдырасың,

Төртөөң төп болсоң, төбөдөгү жылдызды аласың»

Мисалдарда ал деген сөздүн антонимдик катышы анын «ээ болуу» жана «ажыроо, жок болуу» деген карама-каршы маанилерине негизделген. Демек, энантиосемиянын табиятын бир эле сөздүн карама-каршы маанилери түзөт, б.а., мында карама-каршылык бир эле сөздүн чегинде болот, ушул өзгөчөлүгү аны антонимдин башка түрлөрүнөн кескин айырмалап турат. Энантиосемияларда да, антонимдерде да бири-бирин танган, бири экинчисине карама-каршы келген түгөйлөр (маанилер) бар, бул белги экөөнүн өз ара жалпылыкта экендигин ырастайт.

Кийинки мисалда «бышуу» сөзүн алалы, бул жерде:

Бышуу I – бир нерсенин бышкандыгы, жетилгендиги болуп саналат:

Бышкан жемиш сабагында турбайт,

Асылуу казан — бышылуу аш

Бышуу II – терс таасирде коргозгон сөз, туура эмес иш кылгындыгы же терс мамиле кылуусу:

«Бышты, ат башына чычты»

«Бышпастан мурда бышырдың, күйбөйтөн мурда күйгүздүн»

«Бышыксынган адамдар бересеге чалынат»

Бул жерде «Бышуу» сөзү биринде жакшы мааниде бышкан нерсени коргозсо, экинчи маанисинде терс корунушу байкалат.

Энантисемия өзү көп кырдуу көрүнүш болгондуктан макал-лакаптардан абдан көп колдонулушат. Мисал катары «Күйүү» сөзүн алалык да көрөлү кандай энантисемиялык маанилеринде колдонулат:

— Күйбөгөн жери күл болду (абдан уят болуу, катуу кайгыруу).

— Балалуу болбогон, — кубанганды көрбөгөн (билбеген), баласы өлбөгөн — күйүттү көрбөгөн (билбеген) (жамандыкты түшүнбөгөндүк жөнүндө)

— Билимдүү көп, билген аз, күйүмдүү көп, күйгөн аз (адамдын жанындагы жакшы адамдардын аздыгын көргөзөт).

— Дос күйдүрүп сүйлөйт, душман сүйдүрүп сүйлөйт (жакшылык каалаган жакын адам чындыкты айткандыгын билдирет)

— Зээндүү бала сүйүнтөт, кежир бала күйүнтөт

— Ичиң күйсө туз жала

— Көсөө узун болсо, кол күйбөйт.

Бул мисалдарда биз коргондой «Күйүү» сөзү биринде уяттуулукту, жаман болууну көргөзсө, биринде тескерисинче жамандыкты билбегенди түшүндүрөт. Демек, позитивдүү баалоочу мааниси бар сөз тескери багытты ээлей алат, башкача айтканда, маанилердин кандайдыр бир поляризациясы пайда болот, эмоционалдык-баалоочу аспектте карама-каршы келет.

Ошентип, энантисемия өзүнүн мүнөзү боюнча тил илимине гана эмес, логика, философия, психология ж.б. менен байланышкан кыйла татаал жана кызыктуу көрүнүш болуп саналат. Энантисемия кубулушу, жогоруда көрсөтүлгөндөй, маанилик структурасы боюнча татаал, каршы маанилердин ортосундагы семантикалык катыш мүнөзү, пайда болуш, жаралыш негиздери жана функционалдык табияты боюнча ар кыл болгон көп жактуу көрүнүш. Алар, негизинен, төмөнкүдөй жолдор аркылуу пайда болгон: а) сөз маанилеринин өнүгүшү; б) нерселерди, касиет- сапаттарды ж.б. субъективдүү мүнөздө баалоо, теңештирүү, салыштыруу. Энантисемия феномени - бул адамдын курчап турган чындыкка көз карашын билдирүү аспектилеринин бири, ошондой эле инсандын коммуникативдик максатына жана ниетине жараша адамдын оозеки жүрүм-турумун аныктоо жолу. Энантисемия тилдин эң жаркыраган заманбап экспрессивдүү каражаттарынын бири катары азыркы лингвистикалык илимде өзгөчө көңүл бурууга жана кылдаттык менен изилдөөгө арзыйт.

Колдонулган адабияттар:

1. Ахматов Т., Өмүралиева С. (1990). Кыргыз тили. Фонетика, лексика. Фрунзе.

2. Жапаров Ш., Сыдыкова Т. 2013. Азыркы кыргыз тилинин лексикологиясы жана лексикографиясы. Бишкек.
3. Кравцова В. Ю. (2006). Энантиосемия лексических и фразеологических единиц: язык и речь: автореф. дис. канд. филол. наук; Волг. гос. ун-т. -Волгоград, С. – 17.
4. Махмутова Л. Р. (2008). Энантиосемия словообразовательных средств. Актуальные проблемы современного словообразования: материалы междунар. науч. конф. / под общ. ред. проф. Л. А. Араевой. – Кемерово: Кузбассвузиздат – С. 106-112.
5. Новиков Л.А. (1973). Антонимия в русском языке: Семантический анализ противоположности в лексике. – М.: МГУ, С.- 248.
6. Ормонбекова А. (2010). Тилдик кубулуштарды лингвопоэтикалык аспектиде изилдөө / А. Ормонбекова. – Бишкек: Бийиктик – 362 б.
7. Сапарбаев А. (1997). Кыргыз тилинин лексикологиясы жана фразеологиясы. -Б.: “Кыргызстан-Сорос” фонду - 143-б.
8. Шерцль В.И. (1883). О словах с противоположными значениями (или о так называемой энантиосемии/ Филол. записки. Вып. V-VI, Воронеж - С. 25.
9. Ибраимов М. (2005). Кыргыз макал-лакап жана учкул сөздөрү. Карабалта - 500 б.
10. Кыргыз тилинин антонимдер сөздүгү. Оңд., толук. 2-бас.– Б.: 2015. – 272 б.
11. Тажиева Г., Курманбекова А. (2004). Кыргыз макал, лакап жана учкул сөз түрмөктөрү. Бишкек – 696 б.
12. Эргешова С.Б. (2014). Макалдардагы энантиосемия / Известия вузов, № 1, 270 – 272 б.

References:

1. Akhmatov T., Omuralieva S. (1990). Kyrgyz language. Phonetics, vocabulary. Frunze.
2. Zhaparov Sh., Sydykova T. (2013). Lexicology and lexicography of the modern Kyrgyz language. Bishkek.
3. Kravtsova V. Yu. (2006). Enantiosemy of lexico-phraseological units: language and speech: Author's abstract. dis. frank. philol. the science; Volg. state No. -Volgograd, s. - 17.
4. Makhmutova L.R. (2008). Enantiosemy Dictionary. Actual problems of modern word formation: materials of the world. the science. conf. / under total. ed. prof. L. A. Araeva. - Kemerovo: Kuzbassvuzizdat - pp. 106-112.
5. Novikov L.A. (1973). Antonyms in Russian: Semantic Analysis of Contradictions in Lexicon. - М.: Moscow State University, S. - 248.
6. Ormonbekova A. (2010). Study of linguistic phenomena in the linguo-poetic aspect / A. Ormonbekova. - Bishkek: Height - 362 r.
7. Saparbayev A. (1997). Lexicology and phraseology of the Kyrgyz language. -B.: Kyrgyzstan-Soros Foundation - 143 pp.
8. Sherzl V.I. (1883). About words with the opposite meaning (or about the so-called enantiosemya Philological notes. Issues V-VI, Voronezh - p. 25.
9. Ibraimov M. (2005). Kyrgyz proverbs and sayings. Karabalta - 500 r.
10. Dictionary of antonyms of the Kyrgyz language. Edit, complete. 2nd ed. - B.: 2015. - 272 p.
11. Tazhieva G., Kurmanbekova A. (2004). Kyrgyz proverbs, nicknames and idioms. Bishkek - 696 pages
12. Ergeshova S.B. (2014). Enantiosemy in proverbs / Izvestiya vuzov, no. 1, p. 270 - 272.